

ΠΑΥΛΟΣ

Δέν γνωρίζω τί νά ἀπαντήσω, διότι κυρίως ἡ ἐξεταζομένη θεωρία δέν δίδει τήν ἐξήγησιν αὐτῶν τῶν λεπτομερειῶν.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἐάν ὁμως τὸ ὑποθέσωμεν αὐτό, δέν θά μᾶς γεννηθῆ τὸ ἐρώτημα: Ἀφοῦ τὸ ἀτελές προωρίζετο ἐξ ἀρχῆς νά γίνῃ τέλειον, διατί νά μὴ γίνῃ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τέλειον, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε ὅλη ἡ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενη ἰκανότης;

ΠΑΥΛΟΣ

Πολύ εὐλογος μάλιστα θά ἦτο μία τέτοια ἀπορία.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄλλα ὅσα εἶπαμε ὑπὲρ αὐτῆς τῆς θεωρίας, καθ' ἣν αὐτὸ πού ὀνομάζομεν κόσμον, εἶναι κατασκευάσμα τῆς νοήσεώς μας, τὰ ἐδεχόμεθα ὡς θά ἐπρόσεξες ὡς ὑποθέσεις καὶ ὄχι ὡς ἀποδείχθέντα μὲ συλλογισμούς, μὴ ἐπιδεχομένους μάλιστα ἀμφισβητήσεις, ὅπως ἡμεῖς τοὺς θέλομεν διὰ τὴν ἔρευνάν μας. Θά ἔπρεπε δηλαδή, αὐτὰ πού εἶπαμε, καὶ μόνον διότι δέν πείθουν ἐξ ἴσου σαφῶς καὶ ἰκανοποιητικῶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ εἶναι ἀπλαῖ ὑποθέσεις, νά τὰ ἀπορρίψωμεν ἀμέσως. Ἐν τούτοις, ἐξετάζομεν καὶ αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις, μὴ τυχόν χωροῦν ἀποδείξεις, ὅποτε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά τὰς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν. Ὡς ὁμως θά ἀντελήφθης, ἡ ἐξέτασις μᾶς ὠδήγησεν εἰς ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα μένουν τελείως ἀναπάντητα. Ἡ δέν ἔχεις καὶ σὺ αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν;

ΠΑΥΛΟΣ

Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ἰδική μου ἐντύπωσις. Λέγουν ὁμως καθὼς νομίζω, οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὰς τὰς θεωρίας ὅτι αὐτὰ τὰ ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν λογικὴν, εἶναι ἀσυμβίβαστα διότι δέν ὑπόκεινται ἀπλούστατα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς λογικῆς, ἀλλὰ ἐννοοῦνται δι' ἐνοράσεως, τὰ αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ καὶ γίνονται πιστευτὰ χωρὶς νά ἔχουν ἀνάγκην λογικῶν ἀποδείξεων.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄς δεχθῶμεν ἔστω καὶ αὐτὴν τὴν τόσον ἀντίθετον πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἐρέυνης μας ὑπόθεσιν. Καὶ ὅσα ἐξετάζομεν

αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀδυνατεῖ νὰ γνωρίσῃ ἢ νόησίς μας, τὸ ὑπάρχον ἔξω ἡμῶν. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀκατανόητον, εἶναι ὁ κόσμος ἐν τῷ συνόλῳ του ἢ συγκεκριμένως τὸ συγκρότημα τῆς ὕλης μόνον;

ΠΑΥΛΟΣ

Τί θέλεις νὰ πῆς;

ΚΡΙΤΩΝ

Θέλω νὰ ἐξετάσω ἂν εἰς τὸ μὴ δυνάμενον νὰ γνωσθῇ ἀπὸ τὴν νόησίν μας περιλαμβάνεται καὶ ὁ χῶρος, ὁ ὁποῖος μόνος μᾶς ἐνδιαφέρει αὐτὴν τὴν στιγμήν.

ΠΑΥΛΟΣ

Καθὼς νομίζω, αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται ἀκατανόητον εἶναι τὸ ἐν τῷ χῶρῳ, τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ὁ κυρίως κόσμος, τὰ ὑλικά σώματα μὲ τὰς ἐκδηλώσεις των καὶ τὰ φαινόμενα ποὺ παρουσιάζουν.

ΚΡΙΤΩΝ

Εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι μεταξὺ τοῦ ἀκατανοήτου περιλαμβάνεται καὶ ὁ χῶρος; Ὅταν λέγῃ ἢ θεωρία ὅτι αὐτό, τὸ ἔξω ἡμῶν ὑπάρχον, εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ ἀπὸ τὴν νόησίν μας, δὲν παραδέχεται ὅτι αὐτὸ τὸ ἀκατανόητον ὑπάρχει κάπου, τὸ ὁποῖον μάλιστα εἶναι ἔξω ἡμῶν; ἢ τὸ ὑπάρχον, τὸ κατανοῆ ἢ νόησίς μας, ὡς ὑπάρχον ὄχι ἐν χῶρῳ; Ὅταν λέγῃ ἔξω ἡμῶν δὲν δέχεται, δὲν κατανοεῖ τὸν χῶρον;

ΠΑΥΛΟΣ

Προφανῶς, εἶναι, ἴσως, δυνατόν εἰς τὴν νόησιν νὰ κατανοῆ ὅτι, ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἔξω αὐτῆς ὑπάρχον, ἀλλὰ τῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοήσῃ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔξω αὐτῆς, ὑπάρχει χωρὶς χῶρον, ὄχι ἐν χῶρῳ.

ΚΡΙΤΩΝ

Εἶναι λοιπὸν καθὼς νομίζω, πολὺ φανερόν ὅτι, αἱ θεωρίαι περὶ νοήσεως καὶ περὶ τοῦ ἀγνώστου, τοῦ ἔξω τῆς νοήσεως, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἀκόμη ὅτι εἶναι βάσιμοι, τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον ἐξετάζομεν ὡς πρὸς τὸ ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλῃ τὴν

ὑπαρξίν του, ἔνεκα κάποιας οἰασδήποτε σχέσεως, μᾶς τὸν ἀφίνου ἀνέπαφον καὶ ἀπρόσβλητον.

ΠΑΥΛΟΣ

Ἄσφαλῶς.

ΚΡΙΤΩΝ

Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ λεχθοῦν πολλά ἀκόμη ἐπιχειρήματα, ἀποδεικνύοντα τὸ ἀναπόδεικτον τῶν θεωριῶν αὐτῶν, ἀπὸ συνέπειαν ἰδίως πρὸς τὴν μέθοδον ἐρεύνης τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἐκλέξει καὶ διαγράψει. Δὲν τὸ εὐρίσκω ὅμως ἀπαραίτητον, διότι ἐκ τῶν ὅσων μέχρι στιγμῆς εἴπομεν ἀρκετὰ καθὼς νομίζω ἔχομεν πεισθεῖ ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ προχωρήσωμεν δεχόμενοι ὅτι ὁ χῶρος ἔχει καὶ τὸ γνῶρισμα ὅτι ὑπάρχει ἀνεξαρτήτως καὶ οἰασδήποτε ἄλλης σχετικότητος, ὅπως ὑπάρχει καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς σχετικότητος τόπου καὶ χρόνου. Θὰ ἤθελα ὅμως, πρὶν προχωρήσωμεν νὰ σοῦ εἴπω καὶ μίαν ἄλλην σκέψιν ποὺ ἔκαμα αὐτὴν τὴν στιγμὴν.

ΠΑΥΛΟΣ

Ποίαν;

ΚΡΙΤΩΝ

Τὸ ἐν ἀπὸ τὰ δύο ποὺ δέχοντσι οἱ θεωρίες ποὺ ἀναφέραμε, τὸ τέλειον, εἶναι καθὼς νομίζω ἡ δημιουργὸς αἰτία τῶν πάντων, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ ἄλλο τὸ ἀκατανόητον. Δὲν εἶναι ἔτσι;

ΠΑΥΛΟΣ

Ἔτσι εἶναι.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἐὰν ἐρωτήσωμεν τώρα, μήπως αὐτὸ τὸ τέλειον ἔχει καὶ ἄλλας ιδιότητες ἐκτὸς τοῦ νὰ εἶναι ἡ δημιουργὸς αἰτία τοῦ κόσμου, τί θὰ μᾶς ἔλεγαν;

ΠΑΥΛΟΣ

Ὅτι ἔχει βέβαια. Καὶ μάλιστα πολλές, ὡς τέλειον ποὺ εἶναι καὶ ὡς αἰτία τῶν πάντων.

ΚΡΙΤΩΝ

Νομίζεις ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἔλεγαν ὅτι ἔχει ὅλα τὰ γνῶρίσματα

τὰ ὅποια ἡμεῖς περιελάβαμεν εἰς τὸν ὄρισμόν τῆς Ἀληθείας, ἢ ἄλλα διαφορετικὰ ἀπὸ αὐτά;

ΠΑΥΛΟΣ

Ναί, πράγματι. Θὰ μᾶς εἴπουν—πρέπει νὰ μᾶς εἴπουν—ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίσματα τὰ ἔχει, ὅπως τὰ ἔχομεν συγκεντρώσει.

ΚΡΙΤΩΝ

Νομίζω, λοιπὸν ὅτι ἠμποροῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ εἴπωμεν ὅτι, ζητοῦντες τὸ ὄντως ὄν, τὴν Ἀλήθειαν, δὲν κάμνομεν τίποτε ἄλλο, παρὰ προσπαθοῦμεν νὰ μάθωμεν, ποῖον εἶναι οὗτο τὸ τέλειον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦν οἱ θεωρίες. Ὅλοι δηλαδή αἱ διαφοραὶ μας μετὰ τῶν θεωριῶν, εἶναι οὐσιαστικῶς ἀνύπαρκτες. Μόνον ποὺ ἡμεῖς προσπαθοῦμεν, ὄχι μόνον δι' ἐλλάμψεως, μετὰ τὴν ψυχὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν λογικὴν καὶ τὰς αἰσθήσεις νὰ γνωρίσωμεν τὸ ζητούμενον. Κατὰ τοῦτο ἄς διαφέρωμεν, διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλοιῶς.

ΠΑΥΛΟΣ

Μὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὸ γνωρίσωμεν μετὰ τὴν λογικὴν;

ΚΡΙΤΩΝ

Ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν. Καὶ ἂν τὸ εὔρωμεν καὶ μετὰ τὴν λογικὴν, αὐτὸ ποὺ μετὰ τὴν ψυχὴν διαισθανόμεθα, ἂν εὔρωμεν τὴν ζητούμενην Ἀλήθειαν, αὐτὸ δηλαδή ποὺ θὰ ἔχη ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίσματα ποὺ πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὸ τέλειον τῶν θεωριῶν, ἂν λέγω τὸ εὔρωμεν, δὲν φαντάζομαι νὰ εἶναι πρὸς ζημίαν τῶν θεωριῶν τὸ ὅτι, αὐτὸ ποὺ εἶναι γνωστὸν μετὰ ἑλλάμψιν, διὰ τῆς ψυχῆς, θὰ γίνῃ γνωστὸν καὶ μετὰ τὴν λογικὴν, δηλαδή αἰσθητὸν καὶ ἀμέσως ἀντιληπτόν.

ΠΑΥΛΟΣ

Δὲν διατηρῶ οὔτε ἶχνος ἀμφιβολίας, ὅτι εἴμεθα ἐλεύθεροι ἀπὸ ὅλας τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐρεύνης μας, νὰ προχωρήσωμεν, πιστεύοντες ἀκραδάντως ὅτι ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντα ὡς πρὸς τὸν χῶρον, ἔχουσιν πλήρως ἀποδειχθῆ.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄς τὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν πρὸς κατατοπισμόν μας. Ἐχομεν λοιπὸν ἀποδείξει καὶ παραδεχθῆ ὅτι: Ὁ χῶρος εἶναι τὸ

Μέγα, εἶναι τὸ ἐν, ὑπάρχει παντοῦ, εἶναι ἄπειρος, ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς σχετικότητος τόπου καὶ χρόνου καὶ οἴασδήποτε ἄλλης σχετικότητος.

ΠΑΥΛΟΣ

Εἶμαι σύμφωνος.

ΚΡΙΤΩΝ

Εἰς ὅλα αὐτὰ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προστεθῆ ἀμέσως, ὡς ἄμεσον συμπέρασμα τῶν μέχρι στιγμῆς ἀποδειχθέντων ὅτι ὁ χῶρος ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, χωρὶς δηλαδὴ τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως ἄλλης δημιουργοῦ καὶ γεννεσιουργοῦ αἰτίας. Διότι τότε θὰ ὑπῆρχε σχετικῶς πρὸς κάτι ἄλλο, ὅπερ τὸ ἀπεκλείσαμεν. Διότι δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀποκλείσωμεν ἀπὸ τὴν γεννεσιουργὸν τοῦ χώρου αἰτίαν, τὴν ἰκανότητά της νὰ τὸν ἀφανίσῃ κάποτε νὰ τὸν καταστρέψῃ, ὅποτε θὰ ἔπρεπε νὰ φαντασθῶμεν τί θὰ ἔμενε ὕστερα ἀπὸ ἓνα τοιοῦτον ἀφανισμόν. Διότι καὶ χωρὶς δημιουργὸν αἰτίαν, κατανοοῦμεν πλήρως ὅτι ὁ χῶρος θὰ ὑπῆρχε καὶ πάλιν.

ΠΑΥΛΟΣ

Εἶναι τελείως προφανές καὶ ἀποδεδειγμένον ὅτι εἰς καμίαν δημιουργὸν αἰτίαν δὲν ὀφείλει ὁ χῶρος τὴν ὑπαρξίν του, ἀλλὰ ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτόν.

ΚΡΙΤΩΝ

Τώρα εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν ὁ χῶρος, ὁ ὁποῖος μέχρι στιγμῆς καλὰ τὰ καταφέρνει εἰς τὰς ἐξετάσεις του, ἂν ἔχη καὶ τὸ γνῶρισμα νὰ εἶναι ἡ δημιουργὸς αἰτία ὅλων τῶν ὄντων καὶ φαινομένων τοῦ κόσμου.

ΠΑΥΛΟΣ

Μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ ἐξέτασις ἔφθασε εἰς τὸ κρίσιμον σημεῖον καὶ αἰσθάνομαι τὸ ἐνδιαφέρον μου νὰ κορυφουῖται. Λέγε λοιπόν, κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἐρευνήσωμεν καὶ θὰ ἐξακριβώσωμεν αὐτὸ τὸ ζήτημα;

ΚΡΙΤΩΝ

Θὰ τὸ ψηλαφήσωμεν, ὅσον ἠμποροῦμεν περισσότερο, διὰ

νά εξαγάγωμεν ἀσφαλές συμπέρασμα. Πρόσεχε λοιπόν πολὺ εἰς αὐτὰ ποὺ θὰ λέγωμεν διὰ νὰ μὴ παραστρατήσωμεν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβωμεν.

ΠΑΥΛΟΣ

Εἶμαι ἕτοιμος καὶ γεμάτος προσοχή.

ΚΡΙΤΩΝ

Κατ' ἀρχὴν, θὰ ἦτο δυνατόν, νομίζω, νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀποδεδειγμένον τὸ ὅτι ὁ χῶρος εἶναι καὶ ἡ δημιουργικὴ αἰτία τῶν πάντων, ἐφ' ὅσον εἶναι φανερόν, ὅτι, μόνον ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει τὸ ἴδιον ἀνάγκην δημιουργοῦ αἰτίας διὰ νὰ ὑπάρχη, μόνον ἐκεῖνο ἤμπορεῖ νὰ εἶναι ἡ δημιουργὸς αἰτία τῶν πάντων. Καὶ ὡς ἔχομεν παραδεχθῆ, μόνον ὁ χῶρος ὑπάρχει χωρὶς νὰ τὸν ἔχη δημιουργήσῃ κάτι ἄλλο, καὶ συγχρόνως εἶναι καὶ ἄπειρον, **Μέγα**, ἐν κ.λ.π.

ΠΑΥΛΟΣ

Πραγματικῶς. Εἶναι πολὺ εὐνόητον καὶ λογικώτατον ὅτι, μόνον ἡ αἰτία τῶν πάντων ἤμπορεῖ νὰ ἔχη τὸ προνόμιον νὰ μὴ ὀφείλεται εἰς καμμίαν αἰτίαν, ὡς συμβαίνει μὲ τὸν χῶρον.

ΚΡΙΤΩΝ

Πρέπει ὅμως αὐτὸ τὸ αὐτονόητον καὶ λογικώτατον, νὰ μὴ τὸ θεωρήσωμεν ὡς ἀρκετὴν ἀπόδειξιν, ἀλλὰ νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Εἶπέ μου λοιπόν, τί ἐννοοῦμεν ὅταν λέγωμεν ὄντα καὶ φαινόμενα; Ἐννοοῦμεν δύο διαφορετικὰ πράγματα;

ΠΑΥΛΟΣ

Ἐάν δὲν κάνω λάθος, δὲν πρόκειται περὶ δύο πραγμάτων, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θὰ ἔπρεπε νὰ ἤμποροῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν φαινόμενα χωρὶς τὴν παρουσίαν τῶν ὄντων. Τὸ νερὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὄντα τῆς φύσεως, ἡ δὲ ἐξάτμισις τοῦ νεροῦ εἶναι φαινόμενον ὀφειλόμενον εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ συνέβαινε, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τὸ νερό.

ΚΡΙΤΩΝ

Πολὺ σωστὰ διακρίνεις τὰ ὄντα καὶ τὰ φαινόμενα, καὶ σε βεβαιῶ ὅτι καθόλου μάλιστα δὲν κάνεις λάθος. Εἶπέ μου ὅμως

ἀκόμη καὶ τὸ ἐξῆς: Ἐμπορεῖς νὰ φαντασθῆς ὅποιονδήποτε φαινόμενο, χωρὶς νὰ ἐπισυμβαίνει κάποια ἀλλαγή μορφῆς ἢ θέσεως ὄντος ἢ ὄντων ἐν τῷ χώρῳ, ἡδηλαδὴ κάποια κίνησις;

ΠΑΥΛΟΣ

Δὲν ἔμπορῶ νὰ φαντασθῶ φαινόμενο χωρὶς κάποια κίνησιν.

ΚΡΙΤΩΝ

Τώρα θὰ σε ἐρωτήσω κάτι ἄλλο. Ὅταν λέγωμεν δημιουργὸς αἰτία, τί ἐννοοῦμεν;

ΠΑΥΛΟΣ

Νομίζω ὅτι δὲν ἐννοοῦμεν τίποτε ἄλλο παρὰ ὅτι δημιουργὸς αἰτία τοῦ ὄντος καὶ τοῦ φαινομένου, εἶναι ἐκείνη ποὺ τὰ κατεσκεύασε, τοὺς ἔδωκε ὑπόστασιν καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας, δὲν θὰ ὑπῆρχε οὔτε τὸ ὄν, οὔτε κατὰ συνέπειαν καὶ τὸ φαινόμενο.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄκριβῶς ἔτσι ἐννοῶ καὶ ἐγὼ αὐτὸ ποὺ ὀνομάζομεν αἰτίαν. Πρόσεξε τώρα εἰς τοῦτο. Εἶπαμε προηγουμένως ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπισυμβαίνει φαινόμενο χωρὶς νὰ γίνεται κάποια ὁποιαδήποτε κίνησις. Δὲν εἶναι ἔτσι;

ΠΑΥΛΟΣ

Βεβαίως. Δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλως νὰ ἐννοηθῆ φαινόμενο.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄμεσος ὁμως συνέπεια τούτου δὲν εἶναι ὅτι, εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ἡ αἰτία ὑπάρχη παροῦσα καὶ ἐν ἐνεργείᾳ τρόπον τινα, ὅπουδήποτε καὶ ὅποτεδήποτε συμβαίνει φαινόμενο, ἡδηλαδὴ πάντοτε;

ΠΑΥΛΟΣ

Προφανῶς.

ΚΡΙΤΩΝ

Εἰπέ μου τώρα. Ἐφ' ὅσον ἡ αἰτία, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο ἄνευ τοῦ ὁποίου, δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ ὄν καὶ τὸ φαινόμενο καὶ ἐφ' ὅσον κάθε φαινόμενο—ἄς μείνη τὸ ὄν ἐπὶ τοῦ παρόντος—εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς κίνησις, ἀπάντησέ μου εἰς τὰ ἐξῆς. Θὰ μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ὁμιλῶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ χώρος; Πῶς θὰ ἄνοιγε τὸ στόμα

μου, πῶς θὰ ἐκινεῖτο ἡ γλῶσσα μου, πῶς θὰ ἐπάλλοντο αἱ χορδαὶ τῶν φωνητικῶν μου ὀργάνων; Καὶ πῶς θὰ ἤκουες σὺ τοὺς λόγους μου ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ χῶρος ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψε νὰ μεταβοῦν οἱ παλμοὶ τῆς φωνῆς μου εἰς τὰ ἀκουστικά σου τύμπανα; Καὶ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπνέωμεν, νὰ συστέλλωνται καὶ νὰ διαστέλλωνται οἱ πνεύμονές μας καὶ νὰ μεταφέρουν τὴν ζωογόνον δύναμιν τοῦ ὀξυγόνου μέχρι τοῦ αἵματός μας; Πῶς θὰ μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ κινήσω τὰς χεῖρας μου, νὰ περιπατήσω, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ὁ χῶρος; Καὶ τὸ μικρὸν αὐτὸ φυτόν πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῆ καὶ τὸ δένδρον νὰ κινῆται ὅταν ὁ ἀέρας περνᾷ ἀπὸ τὸ φύλλωμά του καὶ τὸ νερὸ νὰ τρέχη καὶ τὰ κύματα νὰ φουσκώνουν καὶ νὰ φθάνουν στὴν ἀκρογιαλιά; Καὶ ἡ σελήνη πῶς θὰ ἐγύριζε πέριξ τῆς γῆς καὶ ἡ γῆ περὶ τὸν ἥλιον καὶ ἓνα ἀπομακρυσμένον νεφέλωμα πῶς θὰ ἐκινεῖτο καὶ θὰ ἐγεννοῦσε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πορείας του κόσμους; Καὶ ὅλα τὰ εἰς ἡμᾶς, τὰ περὶ ἡμᾶς καὶ τὰ μακρὰν ἡμῶν συμβαίνοντα, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβαίνουν, ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ χῶρος;

ΠΑΥΛΟΣ

Ὁμολογῶ, μὲ κάποιαν περίεργον συγκίνησιν ποῦ αἰσθάνομαι, ὅτι διὰ πρώτην φοράν προσέχω αὐτὸ τὸ τόσον ἀπλοῦν καὶ τόσον ἀξιοθαύμαστον νὰ συμβαίη. Πρώτην φοράν βλέπω ὅλα αὐτὰ ποῦ γίνονται ὀλόγυρά μας νὰ ὀφείλωνται εἰς τὸν χῶρον. Ὁμολογῶ ὅμως καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ δὲν τὸ κατάλαβα καλά τὸ ὅτι ὁ χῶρος εἶναι ἡ αἰτία.

ΚΡΙΤΩΝ

Δὲν ἔμπορεῖς νὰ μοῦ διασαφηνίσῃς ἀκόμη περισσότερο αὐτὸ ποῦ θέλεις νὰ πῆς;

ΠΑΥΛΟΣ

Νὰ μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ χῶρος εἶναι μὲν ἡ αἰτία ὅλων αὐτῶν ποῦ ἀπαρίθμησες, ἀλλὰ αἰτία τρόπον τινὰ παθητικὴ καὶ ὄχι ἐνεργοῦσα. Ἐὰν δηλαδὴ δὲν ὑπῆρχε ὁ χῶρος δὲν θὰ ἔμποροῦσα νὰ κινήσω τὰ χέρια μου, ἀλλὰ δὲν κατάλαβαίνω

νὰ μοῦ τὰ κινῆ ὁ χῶρος, ὅταν τὰ κινῶ, ἀφοῦ ἤμπορῶ ἐπὶ ὄσῃν ὦραν θελήσω νὰ τὰ κρατῶ ἀκίνητα.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἡ παρατήρησίς σου εἶναι ὀρθοτάτη καὶ ἔχει ἀνάγκην διευκρινίσεως, ἐσκόπευα δὲ νὰ τὴν διατυπώσω, ἂν δὲν μὲ ἐπρολάβανες, διατυπώσας μάλιστα αὐτὴν τόσον πολὺ καλά.

ΠΑΥΛΟΣ

Καὶ πῶς θὰ τὴν διευκρινίσωμεν αὐτὴν τὴν παρατήρησιν;

ΚΡΙΤΩΝ

Καὶ πρῶτα—πρῶτα πρέπει νὰ διορθώσωμεν ἢ μᾶλλον νὰ συμπληρώσωμεν αὐτὸ ποὺ εἶπαμε πρὸ ὀλίγου, δηλαδή τὸ τί ἐννοοῦμεν ὅταν λέγωμεν αἰτία τῶν ὄντων καὶ φαινομένων. Ἄν ἐνθυμοῦμαι καλά εἶπαμε ὅτι, δημιουργικὴ αἰτία θὰ πῆ, ἐκείνη ποὺ κατεσκεύασε τὰ ὄντα καὶ φαινόμενα καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ὑπῆρχον αὐτά. Ἔτσι νομίζω δὲν εἶπαμε;

ΠΑΥΛΟΣ

Ἔτσι ἐνθυμοῦμαι καὶ ἐγώ.

ΚΡΙΤΩΝ

Πρέπει λοιπὸν νὰ προσθέσωμεν πρὸς διευκρίνισιν ὅτι, τὰ κατεσκεύασε, ὡς ἐνεργοῦσα δύναμις.

ΠΑΥΛΟΣ

Καλὴ εἶναι αὕτη ἡ διευκρίνισις.

ΚΡΙΤΩΝ

Εἶναι ὅμως, ἀμέσως φανερόν, ὅτι καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπάρχη ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐνεργοῦσα δύναμις, ἐξακολουθεῖ νὰ μένη εἰς τὸν χῶρον ἢ ἰκανότης τοῦ νὰ εἶναι ἡ αἰτία τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἐπιτρέπει εἰς αὐτά, ἔστω παθητικῶς, νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ ἐκδηλώνωνται. Κινῶ τὰς χεῖρας, διότι ὑπάρχει χῶρος, ἔστω καὶ ἂν ἄλλη εἶναι ἡ δύναμις ποὺ μοῦ ἔδωκε τὴν ἰκανότητα νὰ κινῶ τὰς χεῖρας μου, ἔστω καὶ ἂν ὁ χῶρος δὲν ἤμπορεῖ παρὰ νὰ μοῦ ἐπιτρέψη νὰ τὰς κινῶ, ὑποτασσόμενος τρόπον τινὰ εἰς τὴν θέλησιν τῆς ἐνεργούσης δυνάμεως.

ΠΑΥΛΟΣ

Αὐτὸ εἶναι πραγματικῶς ἀναμφισβήτητον.

ΚΡΙΤΩΝ

Συνεπῶς εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ χῶρος, ἐὰν δὲν εἶναι ἡ μοναδικὴ αἰτία τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, μετέχει ὁμως τῆς αἰτίας, ἢ ἐὰν θέλης, ἃς εἵπωμεν ὅτι ἀπλῶς προσφέρει τὴν συνεργασίαν του εἰς τὴν ἐνεργοῦσαν δύναμιν, μὲ τὸ νὰ ἐπιτρέπη εἰς τὰ δημιουργήματα αὐτῆς νὰ ὑπάρχωσιν καὶ νὰ ἐκδηλῶνται, ἔστω καὶ ἐκῶν ἄκων.

ΠΑΥΛΟΣ

Ἔως πρὸς αὐτό, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χωρέση καὶ ἡ παραμικρὰ ἔστω ἀντίρρησις.

ΚΡΙΤΩΝ

Διὰ νὰ εἴμεθα τώρα δίκαιοι, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐκτιμήσωμεν ἀναλόγως τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσφέρει εἰς τὰ ὄντα καὶ φαινόμενα ἡ αἰτία αὐτῶν, ἢ ὡς ἐνεργοῦσα δύναμις ὑπάρχουσα καὶ ἡ ἄλλη, ποὺ εἶναι ὡς εἶδομεν ὁ χῶρος.

ΠΑΥΛΟΣ

Καὶ ποία εἶναι ἡ ἐκτίμησίς σου;

ΚΡΙΤΩΝ

Ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ χῶρος δὲν ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς καμμίαν αἰτίαν, οὔτε εἰς τὴν ἐνεργοῦσαν δύναμιν, τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων, ἂν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ τὸν χῶρον, τότε εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ ὅτι οὔτε ἡ ἐνεργοῦσα δύναμις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευάσῃ τὰ ὄντα, οὔτε ὁ χῶρος νὰ περιέχῃ αὐτὰ τὰ ὄντα. Μὲ τὴν διαφορὰν ὁμως ὅτι, ἄνευ αὐτῆς τῆς συνεργασίας ἐνεργούσης δυνάμεως καὶ χώρου, ἡ μὲν ἐνεργοῦσα δύναμις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ ὄντα καὶ πιθανώτατα οὔτε θὰ ὑπῆρχε, ἐνῶ ὁ χῶρος καὶ χωρὶς τὴν ἐνεργοῦσαν δύναμιν καὶ χωρὶς τὰ κατασκευασθέντα ὄντα ποὺ εἶναι ἄλλως τε μικρὰ καὶ μηδαμινὰ ἐντὸς αὐτοῦ, θὰ ὑπῆρχε λέγω, αὐτούσιος καὶ ἀκέραιος καὶ ἄπειρος.

ΠΑΥΛΟΣ

Ἄναγνωρίζω τὴν ἀπόφασιν ἐκτιμήσεως, τοῦ τί προσφέρει ἐκάστη τῶν δύο αὐτῶν ὀψεων τῆς αἰτίας εἰς τὰ ὄντα, ὡς σωστήν καὶ δικαίαν.

ΚΡΙΤΩΝ

Γιὰ ἔλα τώρα νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ κοντά, αὐτὰ τὰ ὅποια ἐξιχνιάσαμεν μέχρι στιγμῆς. Εἶπέ μου λοιπόν. Ἐφοῦ ὁ χῶρος, εἴτε ὑπάρχει ὡς ξεχωριστὴ ἐνεργοῦσα δύναμις αὐτὴ εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἢ κατασκευὴ τῶν ὄντων, εἴτε δὲν ὑπάρχει, αὐτὸς μένει ἀνεξάρτητος, χωρὶς καθόλου νὰ τὸν ἐπηρεάζῃ ἢ παρουσία καὶ ἢ δράσις τῆς ἐνεργούσης δυνάμεως, ἐὰν παραδεχθῶμεν παρ' ὅλου τοῦτο, ὅτι πράγματι ὑπάρχει ἢ ἐνεργοῦσα δύναμις ὡς κάτι ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸν χῶρον, ὑπὸ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ὁποίας ὁ χῶρος καὶ χωρὶς νὰ ἐρωτηθῇ, ἄς ποῦμε, παραχωρεῖ θέσιν εἰς τὰ κατασκευάσματα αὐτῆς τῆς δυνάμεως, τότε αὐτὴ ἢ ἐνεργοῦσα δύναμις, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ Ἄληθεια τὴν ὁποίαν ζητοῦμεν;

ΠΑΥΛΟΣ

Μὰ, νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε τοῦλάχιστον νὰ εἶναι ἡ Ἄληθεια.

ΚΡΙΤΩΝ

Εἶναι ὁμως; Ἐνθυμήσου, ποῖα γνωρίσματα πρέπει νὰ ἔχη ἡ ζητούμενη Ἄληθεια;

ΠΑΥΛΟΣ

Τὰ ἐνθυμοῦμαι.

ΚΡΙΤΩΝ

Πρέπει νὰ εἶναι ἡ αἰτία ὄλων τῶν ὄντων καὶ φαινομένων;

ΠΑΥΛΟΣ

Ἀπαραιτήτως.

ΚΡΙΤΩΝ

Αὐτὴ ὁμως ἢ ἐνεργοῦσα δύναμις θὰ κατασκεύαζε τὰ ὄντα καὶ φαινόμενα πλὴν ἑνός, τοῦ χώρου, ὁ ὅποιος δὲν ὀφείλει εἰς καμμίαν αἰτίαν τὴν ὑπαρξίν του. Κατὰ συνέπειαν θὰ εἶχε περιορισμένην ἰσχύν, δὲν θὰ ἦτο δηλαδὴ ἀπόλυτος, δὲν θὰ ἦτο τὸ ἓν, ἀφοῦ θὰ ὑπῆρχε καὶ ἄλλο ἓν, ὁ χῶρος, δὲν θὰ ἦτο τὸ Μέγιστον, ἀφοῦ τὸ Μέγιστον εἶναι ὁ χῶρος, ἢ ἔστω θὰ ἦτο καὶ ὁ χῶρος ἐξ ἴσου Μέγιστον. Θὰ ἦτο δυνατόν λοιπόν αὐτὴ ἢ ἐνεργοῦσα δύναμις νὰ ἦτο ἡ Ἄληθεια ποὺ ζητοῦμεν;

ΠΑΥΛΟΣ

Καθόλου μάλιστα, ὡς φαίνεται.

ΚΡΙΤΩΝ

Πιθανὸν ὅμως κάποιος ἄλλος νὰ μᾶς ἔλεγε ὅτι ὁ χῶρος ἔχει ὅλα τὰ προσόντα, ἴσως, τῆς ἀληθείας, πλὴν ἑνὸς μόνου· τοῦ νὰ εἶναι ἡ αἰτία τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, κατὰ τὸ ἡμισυ ἔστω. Καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ αἰτία ὡς ἐνεργοῦσα μόνον δύναμις, εἶναι κάτι ξεχωριστὸ καὶ αὐθυπόστατο. Μὲ ἄλλα λόγια, θὰ μᾶς ἔλεγε ὅτι ὑπάρχει ἔστω ἡ Ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ μία παρὰ—ἀλήθεια εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ ἡμισυ τοῦ νὰ εἶναι ἡ αἰτία τῶν ὄντων.

ΠΑΥΛΟΣ

Ὁμολογῶ ὅτι μοῦ εἶναι ἀκατανόητα ὅλα σχεδὸν ὅσα λέγομεν ἀφ' ὅτου ἐδέχθημεν ὡς κάτι ξεχωριστὸ τὴν ἐνεργοῦσαν δύναμιν εἰς τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων. Αὕτῃ ἡ δύναμις, ἀφ' ὅτου εἰσεχώρησε εἰς τὴν συζήτησίν μας, μᾶς ἀνέτρεψε καὶ τὸν ὄρισμόν τῆς Ἐλευθερίας καὶ μᾶς ἠνάγκασε πολλάκις νὰ λησμονήσωμεν καὶ τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἐρεύνης μας. Καὶ τείνει νὰ μᾶς ἀνατρέψη τὰ πάντα, ἐὰν τὴν ἀφίσωμεν νὰ εἶναι στὴ μέση, χωρὶς νὰ τῆς δώσωμεν τὴν θέσιν ποὺ τῆς ἀνήκει.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἡ στενοχωρία σου, ἀγαπητὲ Παῦλε, εἶναι δικαιολογημένη, πίστεψε δὲ ὅτι καὶ ἡ ἰδική μου στενοχωρία, δὲν εἶναι ὀλίγη. Ἀλλὰ ὅλα αὐτά, νομίζω ὅτι ἔπρεπε νὰ τὰ εἴπωμεν, διότι μόνον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου εἶναι δυνατὸν νὰ καταλήξωμεν εἰς κάποιο συμπέρασμα χωρὶς νὰ μᾶς μένη οὔτε ἴχνος ἀμφιβολίας. Νὰ εἶσαι βέβαιος ὅτι, οὔτε ὁ ὄρισμός τῆς Ἐλευθερίας θὰ ἀνατραπῇ—δὲν εἶναι τοῦτο δυνατόν, καθὼς νομίζω, κανεὶς νὰ τὸ κάμη ποτέ—οὔτε τὰς προϋποθέσεις καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης μας ἐλησμόνησα. Καὶ σὲ βεβαιῶ ὅτι, εἰς αὐτάς ἀκριβῶς τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐρεύνης μας, ὀφείλεται τὸ ὅτι ἔχομεν φθάσει εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ χῶρος ἔχει τὰ οὐσιαστικώτερα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀκόμη ὅτι κατὰ πολὺ μετέχει καὶ εἰς τὸ ἐπίμαχον γνώρισμα, τὸ νὰ εἶναι ἡ αἰτία τῶν πάντων. Σὲ προσκαλῶ λοιπὸν νὰ ἀνακτήσης ὅλο σου

τὸ θάρρος, διότι ὅπως ἀντιλαμβάνομαι, ὅπως ἐπιττάσσει ἄλλως τε ὁ ὀρισμός, δηλαδή ἡ αἰτία νὰ εἶναι γνῶρισμα τῆς Ἐλευθερίας καὶ ὄχι κάτι ἀνεξάρτητον αὐτῆς, φαίνεται ὅτι ὁ χῶρος δὲν εἶναι μόνον ἡ παθητικὴ, ἄς ποῦμε, αἰτία τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνεργοῦσα δύναμις, αὐτὸ ποὺ θέλομεν καὶ ἰδιαιτέρως νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν ὡς ὑπάρχον ἐν τῇ αἰτίᾳ. Εἶναι δηλαδή, ἡ καθολικὴ αἰτία, ποὺ ἔχει ὡς γνῶρισμά της ἡ Ἐλευθερία. Ἐλα λοιπὸν μὲ αὐτὴν τὴν πεποίθησιν, ὄχι διὰ νὰ εὐρώμεν τὴν ἐνέργειαν ἐν τῇ αἰτίᾳ ὡς κάτι ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸν χῶρον, ἀλλὰ νὰ ἐξιχνιάσωμεν, νὰ ἀντιληφθῶμεν καὶ γνῶρίσωμεν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁ χῶρος δημιουργεῖ τὰ ὄντα.

ΠΑΥΛΟΣ

Ὁμολογῶ ὅτι μὲ βγάζεις ἀπὸ τὴ δύσκολη θέσι ποὺ εἶχα φθάσει, νὰ μὴ ἤμπορῶ νὰ πιστεύσω σ' αὐτὰ ποὺ λέγαμε, ἐνῶ ἡ πεποίθησίς μου περὶ τοῦ χώρου δὲν μὲ ἄφισε οὔτε στιγμήν. Ἄς προχωρήσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας τῶν ὄντων ὑπὸ τοῦ χώρου, ἂν δὲ γνῶρίσωμεν αὐτὸν τὸν τρόπον, τίποτε πλέον δὲν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ μᾶς ταραξῆ.

ΚΡΙΤΩΝ

Καὶ τί νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ ἐξακριβώσωμεν; Τὸ πῶς ἐγινε τὸ κάθε ὄν χωριστά, ἢ θὰ εἶναι ἀρκετόν, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι ὁ χῶρος δημιουργεῖ τὴν ὕλην;

ΠΑΥΛΟΣ

Ἐπεραρκετόν μάλιστα, ἀφοῦ ἄλλως τε ὅλα τὰ ὄντα εἶναι ὑλικά καὶ ὅλα τὰ φαινόμενα συμβαίνουν εἰς τὰ ὑλικά ὄντα.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄς κάμωμεν λοιπὸν τὴν διασάφησιν ὅτι τὴν ὕλην τὴν ἐννοοῦμεν ὡς κάτι καθολικόν, τοῦ ὁποίου ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεις εἶναι τὸ δένδρον καὶ ἡ πέτρα καὶ ἡ πεταλοῦδα καὶ τὸ νερὸ καὶ ἐγώ. Καὶ ὅτι ἐπιφυλλασσόμεθα νὰ προσπαθήσωμεν ἄλλην φοράν νὰ ἐξηγήσωμεν αὐτὰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐκδηλώσεις τῆς ὕλης.

ΠΑΥΛΟΣ

Ἡ ὑποχρέωσίς μας τοῦ παρόντος, λοιπόν, εἶναι νὰ ἴδωμεν πῶς δημιουργεῖται ἡ ὕλη ὑπὸ τοῦ χώρου.

ΚΡΙΤΩΝ

Ὅταν λέγωμεν «δημιουργεῖται» τί ἐννοοῦμεν νὰ γίνεται; Ὅτι δηλαδή, κάτι ποῦ δὲν ὑπῆρχε, ἀποκτᾷ ἀμέσως ὕπαρξιν ἢ ὅτι ἀρχίζει νὰ γίνεται καὶ γίνεται ἐξακολουθητικῶς λαμβάνον διαφόρους μορφάς καὶ φθάνει ἔτσι εἰς τὴν μορφήν ποῦ τὸ ἀντιλαμβανόμεθα; Ἡ δημιουργία δηλαδή εἶναι κάτι σὰν ταχυδακτυλουργία, ὅπως θὰ συνέβαινε ἂν ἐξαφνα παρουσιάζετο σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ σημεῖο ἓνα λουλοῦδι, ἢ σὰν κάποια ἐργασία κατὰ τὴν ὁποίαν λειτουργοῦν ἐν χρόνῳ, αἱ δημιουργικαὶ δυνάμεις— πῶς νὰ τὸ πῶ;—τῆς δημιουργοῦ αἰτίας;

ΠΑΥΛΟΣ

Βεβαίως τὸ δεύτερον εἶναι φυσικὸν καὶ λογικὸν νὰ παραδεχθῶμεν.

ΚΡΙΤΩΝ

Εἶναι ἄλλως τε γνωστὸν καὶ φανερόν εἰς ὅλους ὅτι τὰ ὄντα γίνονται σιγὰ σιγὰ καὶ οἱ κόσμοι ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν καὶ φανερώνονται τὰ ὄντα, γίνονται εἰς χρόνον ὁ ὁποῖος εἶναι ἀφαντάστως μέγας. Συνεπῶς τὴν ταχυδακτυλουργικὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων ἤμποροῦμεν νὰ τὴν ἀποκλείσωμεν, τοῦλάχιστον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν.

ΠΑΥΛΟΣ

Ἄσφιλῶς.

ΚΡΙΤΩΝ

Ὅς πρὸς τὴν δημιουργὸν αἰτίαν, λειτουργοῦν λοιπόν, δημιουργικαὶ δυνάμεις ἐκ τῆς δράσεως τῶν ὁποίων προέρχονται τὰ ὄντα. Ὅς πρὸς τὸν χῶρον δέ, ἐὰν τὸν ἴδωμεν καὶ ὡς δημιουργὸν αἰτίαν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ δημιουργικὴ αὐτοῦ δύναμις εἶναι ἡ δυνατότης τοῦ γίγνεσθαι.

ΠΑΥΛΟΣ

Πολὺ ἐκφραστικὴ καὶ ἐπιτυχὴς εὕρισκω νὰ εἶναι ἡ διατύπωσις ποῦ ἔκαμες.

ΚΡΙΤΩΝ

Συνεπῶς, ἡ παρουσία τοῦ χώρου, μᾶς κάνει νὰ ἐννοήσωμεν ἀμέσως καὶ τὴν ὕπαρξιν τῆς δυνατότητος τοῦ γίγνεσθαι.

ΠΑΥΛΟΣ

Σκέπτομαι ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ βλέπομεν καὶ τὸ λέγομεν καὶ τὸ πιστεύομεν καθημερινῶς ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνωμεν. Προκειμένου νὰ ἐνεργήσωμεν ὅ,τι δήποτε, λέγομεν «ὑπάρχει πεδῖον δράσεως» ὅπερ σημαίνει, ὑπάρχει χῶρος, ἤτοι, ὑπάρχει δυνατότης τοῦ γίγνεσθαι. Γνωρίζομεν δηλαδή ὅτι, χωρὶς τὸ «πεδῖον δράσεως» τὸν χῶρον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνεργήσωμεν, νὰ πραγματοποιηθῆῖ κάτι.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄς ἴδωμεν τώρα ἂν καὶ ἡ ἐνέργεια περικλείεται εἰς τὴν δυνατότητα τοῦ γίγνεσθαι, χωρὶς νὰ εἶναι κάτι ξεχωριστό, ὅπως τὸ ἀφίνεις κάπως νὰ φαίνεται, μὲ τὸ παράδειγμα ποῦ εἶπες.

ΠΑΥΛΟΣ

Καὶ πῶς θὰ τὸ ἴδωμεν αὐτό;

ΚΡΙΤΩΝ

Εἶπέ μου, τί παραδεχόμεθα; Ὅτι ἡ αἰτία, ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὰ ὄντα, τὰ ἀφίσε, ἄς ποῦμε, ἔτσι δημιουργημένα καὶ ἐπῆγε κάπου ἄλλοῦ, παύσασα ὡς πρὸς τὰ ὄντα ταῦτα νὰ εἶναι ἐν δράσει, ἢ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ αἰτία, ὅπως καὶ ὅσον ἦτο, ὅταν τὰ ἐδημιούργει;

ΠΑΥΛΟΣ

Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χωρέση ἀμφιβολία ὅτι ἡ αἰτία ὑπάρχει πάντοτε ὅπως καὶ ὅσον ὑπῆρχε καὶ ὅταν ἐδημιούργει τὰ ὄντα. Ἄλλως, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν αὐτὰ νὰ μένουν δημιουργημένα, δηλαδή νὰ ἐμφανίζουν τὰ φαινόμενα ποῦ παρουσιάζουν; Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη κάποια ἄλλη αἰτία διὰ τὰ φαινόμενα καὶ συνεπῶς δὲν θὰ ἔπρεπε τὰ φαινόμενα νὰ ἦσαν τελείως ἀνεξάρτητα καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ὄντα;

ΚΡΙΤΩΝ

Πολὺ σωστὰ τὰ εἶπες. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ αἰτία εἶναι παρού-

σα εἰς τὸ ὄν ποῦ ἐδημιούργησε, νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάμωμεν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ πάρουμε ἓνα ὄν καὶ νὰ τὸ ἐξιχνιάσωμεν, νὰ τὸ ἀναλύσωμεν, διὰ νὰ ἀνακαλύψωμεν μέσα εἰς αὐτό, τὴν αἰτίαν ἐν ἐνεργείᾳ.

ΠΑΥΛΟΣ

Φαίνεται ὅτι πράγματι, ἔτσι πρέπει νὰ κάμωμεν.

ΚΡΙΤΩΝ

* Ἄς πάρωμεν λοιπὸν ὡς παράδειγμα, ἓνα ὄν, ἓνα μέρος ὕλης, ἓνα τεμάχιον σιδήρου, λόγου χάριν.

ΠΑΥΛΟΣ

* Ἐστω.

ΚΡΙΤΩΝ

Αὐτὸ λοιπὸν τὸ πρᾶγμα, τὸ ὄν, παρουσιάζει καὶ φαινόμενα καὶ ποῖα;

ΠΑΥΛΟΣ

Νομίζω ὅτι τὰ κυριώτερα φαινόμενα ποῦ παρουσιάζει τὸ τεμάχιον τοῦ σιδήρου εἶναι ἐκεῖνα ποῦ παρουσιάζουν καὶ ὅλα τὰ ὄντα. Ἐπὶ παραδείγματι, θὰ ἤμπορούσαμε νὰ εἴπωμεν ὅτι, τὸ τεμάχιον τοῦ σιδήρου θερμαινόμενον διαστέλλεται καὶ ψυχόμενον συστέλλεται.

ΚΡΙΤΩΝ

Πολὺ καλὸ καὶ ἄρκετὸ τὸ παράδειγμα καὶ ἀκόμα καλυτέρα ἢ προσθήκη σου ὅτι πρόκειται περὶ φαινομένων ποῦ παρουσιάζονται εἰς ὅλα τὰ ὄντα καὶ λέγονται φυσικαὶ ιδιότητες τῶν σωμάτων, ὡς ἐνθυμοῦμαι. Εἶπέ μου τώρα. Τὴν συστολὴν καὶ διαστολὴν τοῦ τεμαχίου τοῦ σιδήρου, τὸ φαινόμενον, τὸ ἐννοοῦμεν καλὰ νὰ συμβαίνει διότι ὑπάρχει ὁ χῶρος, ἡ δυνατότης τοῦ γίγνεσθαι, ἡ δυνατότης τοῦ νὰ γίνῃ ἡ συστολή, καὶ ἡ διαστολή. Δὲν εἶναι ἔτσι;

ΠΑΥΛΟΣ

Τὸ ἐννοοῦμεν, παθητικῶς ὡς πρὸς τὸν χῶρον.

ΚΡΙΤΩΝ

Θὰ σοῦ φέρω ἓνα παράδειγμα ἀκόμη, διότι φαίνεται ὅτι μέσα σου, εἰς τὴν σκέψιν σου, χρειάζεται μία ἐνέργεια, ποῦ

Ε. ΠΑ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

προκαλεῖ δρῶσα τὰ ὄντα καὶ τὰ φαινόμενα καὶ δὲν ἤμπορεῖς νὰ ἐννοήσης καλὰ τὴν διαστολὴν ποὺ κάνω ἐγώ. Λοιπόν, τὴν δυνατότητα τοῦ γίγνεσθαι, τὴν συμμετοχὴν ἔστω τοῦ χώρου εἰς τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων καὶ φαινομένων, θὰ τὴν ἐννοήσης καὶ θὰ τὴν ἐκτιμήσης καλὰ, ὅταν φαντασθῆς ὅτι, σὰν νὰ συμβαίνη μία τρομακτικὴ ἀναστάσις εἰς τὸ σύμπαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὁ χῶρος ἐξαφανίζεται—ἄς ποῦμε ἔτσι—πληρούμενος ἀπὸ ὕλην, ὄχι ὁμως σὰν αὐτὴν ποὺ γνωρίζομεν ποὺ εἶναι ἓνα σχεδὸν κενόν, ἀλλὰ ἀπὸ ὕλην μὲ μάζαν τελείως πυκνὴν, συνεχῆ καὶ ἀδιάσπαστον, ὅπως θὰ ἦτο ἡ ὕλη τῆς γῆς, ἂν εἶχε τὸν ὄγκον τῆς Ἀκροπόλεως, διότι τόσοσ περίπου εἶναι ὁ ὄγκος τῆς πραγματικῆς ὕλης ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖται ὁλόκληρος ἡ γῆ. Φαντάσου δηλαδὴ ὅτι τὸ σύμπαν παθαίνει περίπου, ἐκεῖνο ποὺ ἔπαθε κάποτε ἡ Πομπηία, καὶ ὅλα τὰ ὄντα, οἱ κόσμοι μὲ τὰ ἐν τοῖς κόσμοις, ἀπολιθοῦνται τρόπον τινα, ἐκεῖ ποῦ τὸ καθὲν εὐρίσκεται, μέσα εἰς ἀδιάσπαστον καὶ ἀπολύτως συνεχῆ ὕλην. Φαντάσου αὐτὴν τὴν εἰκόνα καὶ ὑπόθεσε τώρα ὅτι μέσα εἰς τὴν γενικὴν ἀκίνησιαν, εἰς τὸ ἀπολιθωμένον σύμπαν, θέλεις νὰ κινήσης τὰς χεῖρας σου, διότι ἡ ἐνεργοῦσα δύναμις τῆς αἰτίας ποὺ σὲ ἐδημιούργησε, σοῦ δίδει τὸ δικαίωμα, σὲ ἔκαμε ἰκανὸν νὰ ἤμπορῆς νὰ κινήης τὰς χεῖρας σου. Αὐτὴ δὲ ἡ ἐνεργοῦσα δύναμις, ἐὰν ὡς αἰτία, εἶναι κάτι ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸν χῶρον καὶ δρᾷ ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ὁ χῶρος, μὴ ἐκτελῶν τρόπον τινὰ κανένα προορισμὸν, ἀνέχεται σιωπῶν καὶ ἐκὼν ἄκων τὴν εἰς τὰ ὄντα ἐγκλειομένην ἐνεργειαν ταύτην, ἔνεκα τῆς ὁποίας κινουῦνται, παρουσιάζουν δηλαδὴ τὰ φαινόμενα, πρέπει ἡ αἰτία νὰ ὑπάρχη καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ χώρου. Πῶς θὰ κινήσης ὁμως τὰς χεῖρας σου ἀπολιθωμένος μέσα εἰς ἀδιάσπαστον ὕλην;

ΠΑΥΛΟΣ

Δὲν θὰ μοῦ εἶναι δυνατόν ἀσφαλῶς.

ΚΡΙΤΩΝ

Συνεπῶς, δὲν εἶναι ὁ χῶρος, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ἡ ὑπαρξίς τῶν φαινομένων;

ΠΑΥΛΟΣ

Κατόπιν λοιπόν και τῆς εἰκόνος ποῦ μοῦ παρουσιάσες, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ παραστατική, παραδέχομαι ὅτι τὰ φαινόμενα τοῦλάχιστον ποῦ παρουσιάζουν τὰ ὄντα, ἡ κινήσεις δηλαδή, ὀφείλεται εἰς τὸν χῶρον, ὡς αἰτίαν.

ΚΡΙΤΩΝ

Διότι, ἀκόμη, ἂν ἡ ἐνέργεια ἐν τῇ αἰτίᾳ, κατασκευάζῃ τὰ ὄντα ὡς κάτι ξεχωριστό και ἂν ἀκόμη τὰ κάμνη και τὰ ἔχη τὰ ὄντα ἰκανὰ νὰ προκαλοῦν τὰ φαινόμενα, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, ἐνεργοῦσα και δρῶσα ἡ δύναμις αὕτη ἔχει ὑπ' ὄψιν τῆς τῆν ὑπαρξιν τοῦ χῶρου και ὑπολογίζει εἰς τῆν ὑπηρεσίαν ποῦ ἔχει τῆν ἰκανότητα νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ ὄντα τῆς ὁ χῶρος, τῆν δυνατότητα τοῦ γίνεσθαι, τὰ φαινόμενα, τῆν κινήσιν ἐν τῷ σύμπαντι.

ΠΑΥΛΟΣ

Δὲν θὰ σὲ διακόψω πλέον μὲ ἀμφιβολίας μου, διότι δὲν ἀμφιβάλλω πλέον. Ἐκατάλαβα καλὰ ὅτι ἡ κινήσεις, τὰ φαινόμενα, ὀφείλονται εἰς τὸν χῶρον. Ἡ ἐνεργοῦσα δύναμις ἐν τῇ αἰτίᾳ τῶν ὄντων δὲν θὰ ἐδημιούργει τὸ δένδρον ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ὁ χῶρος διὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀναπτυχθῇ και τὸν σίδηρον ἐὰν δὲν ἤμποροῦσε νὰ διασταλῇ κ.λ.π.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἐφθάσαμεν, λοιπόν, ὕστερα ἀπὸ μίαν ἐπανάληψιν, προφανῶς ὄχι ἄσκοπον, εἰς τὸ σημεῖον πάλιν, νὰ μένη νὰ ἴδωμεν ἂν ὁ χῶρος, εἶναι και ἡ ἐνεργοῦσα αἰτία ἡ κατασκευάζουσα τὰ ὄντα. Ἡ διὰ νὰ τὸ εἴπωμεν καλύτερα και μὲ κάποιαν συμβιβαστικότητα, ἐγνωρίσαμεν ὅτι ὁ χῶρος εἶναι ἡ αἰτία ὡς πρὸς τὰ φαινόμενα τῶν ὄντων και μένει νὰ ἴδωμεν ἂν εἶναι και ὁ κατασκευαστῆς αὐτῶν.

ΠΑΥΛΟΣ

Αὐτὸ πράγματι προσπαθοῦμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν, ἐξιχνιάζοντες και ἀναλύοντες χάριν παραδείγματος ἓνα ὄν, ἓνα τεμάχιον σιδήρου.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἡ διαστολή λοιπὸν καὶ ἡ συστολή τοῦ σιδήρου ὀφείλεται εἰς τὸν χῶρον. Ἡ, διὰ νὰ μὴ αἰσθανθῆς πάλιν καμμίαν διαταραχὴν ὅταν ἐνθυμηθῆς τὴν ἐνέργειαν ἐν τῇ αἰτίᾳ, σοῦ λέγω ὅτι ἡ διαστολή καὶ ἡ συστολή τοῦ σιδήρου γίνεται χάρις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ χῶρου. Δὲν εἶσαι σύμφωνος;

ΠΑΥΛΟΣ

Δὲν ἔχω καμμίαν ἀντίρρησην ὅτι ἔτσι εἶναι.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄς προχωρήσωμεν τώρα εἰς τὴν παντοειδῆ ἀνάλυσιν τοῦ τεμαχίου τοῦ σιδήρου, διὰ νὰ ξεχωρίσωμεν τὰ φαινόμενα ποὺ παρουσιάζει καὶ δύναται νὰ παρουσιάσῃ ὡς ὀφειλόμενα εἰς τὸν χῶρον, ὡς συμβαίνοντα χάρις εἰς τὸν χῶρον, ἀφοῦ δὲ τὰ ξεχωρίσωμεν ὅλα τὰ φαινόμενα νὰ ἴδωμεν τότε τί μένει, διότι ἀσφαλῶς εἰς αὐτὸ ποὺ θὰ μείνῃ, θὰ ἔχει κρυφθῆ ἡ δρῶσα ἐνέργεια καὶ ἐκεῖ μόνον ὑπάρχει ἐλπίς νὰ τὴν ἀνακαλύψωμεν διὰ νὰ τὴν γνωρίσωμεν.

ΠΑΥΛΟΣ

Κάμε λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀνάλυσιν, διότι δὲν σοῦ κρύβω ὅτι μὲ ἔχει πιάσει καὶ ἀνυπομονησία.

ΚΡΙΤΩΝ

Τὸ τεμάχιον λοιπὸν αὐτὸ τοῦ σιδήρου, παρουσιάζει τὸ φαινόμενον τῆς συστολῆς καὶ διαστολῆς, χάρις εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ χῶρου.

ΠΑΥΛΟΣ

Βεβαίως.

ΚΡΙΤΩΝ

Εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν ὅμως τῆς συστολῆς καὶ διαστολῆς, ἀνήκουν καὶ μερικὰ ἄλλα φαινόμενα ποὺ λέγονται φυσικαὶ ιδιότητες τῶν σωμάτων καὶ δυνάμεθα συνεπῶς νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ τεμάχιον αὐτὸ τοῦ σιδήρου παρουσιάζει ὡς φαινόμενα τὸ νὰ εἶναι διασταλτὸν—ὅπως λέγεται ἡ συστολή καὶ διαστολή μὲ ἓνα ὄνομα—νὰ εἶναι πορῶδες, διαιρέτὸν, νὰ ἔχη τὴν ιδιότητα τῆς ἀδρανείας, τοῦ ἀδιαχωρήτου, καὶ

κάθε ἄλλην συναφῆ ιδιότητα, ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ φαινόμενα τὰ παρουσιάζει, χάρις εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ χώρου.

ΠΑΥΛΟΣ

Ἔτσι εἶναι.

ΚΡΙΤΩΝ

Καὶ κάθε ἄλλο φαινόμενον ποὺ παρουσιάζει τὸ τεμάχιον αὐτὸ τοῦ σιδήρου ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ χώρου. Π.χ. τὸ ὅτι ἂν τὸ θερμάνωμεν θὰ διασταλῆ, ἂν τὸ θερμάνωμεν περισσότερον θὰ ρευστοποιηθῆ καὶ ἂν τὸ θερμάνωμεν ἀκόμη περισσότερον θὰ ἐξαερωθῆ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ συμβοῦν χάρις εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ χώρου.

ΠΑΥΛΟΣ

Ἀσφαλῶς. Ἡμπορεῖς μάλιστα νὰ πῆς, ἐφ' ὅσον κάθε φαινόμενον εἶναι κάποια κίνησις, ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦ σιδήρου, παρουσιάζει κάθε κίνησιν ὑπάρχουσαν καὶ συμβαίνουσιν ἐν αὐτῷ, χάρις εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ χώρου, ὡς λέγεις.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἡ ἀνυπομονησίᾳ σου μὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸν κόπον νὰ προχωρῶ σιγὰ σιγὰ μὲ παραδείγματα. Ἀφοῦ λοιπὸν κατάλαβες, ποῦ ἤθελα νὰ καταλήξω, ἔχω νὰ προσθέσω ὅτι, ἐφ' ὅσον κάθε κίνησις ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τοῦ σιδήρου συμβαίνει χάρις εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ χώρου, ἐκεῖ ὅπου ἡμπορεῖ νὰ ἔχη χωθεῖ ἡ κατασκευάζουσα τὸ ὄν ἐνέργεια, εἶναι εἰς τὴν ἀκίνητοῦσαν, ἅς ποῦμε ὕλην, τοῦ τεμαχίου τοῦ σιδήρου, τοῦ ὄντος.

ΠΑΥΛΟΣ

Ἄς φθάσωμεν λοιπὸν εἰς αὐτήν, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὰ φαινόμενα, ἀδυνατοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν αἰτίαν ὡς ἐνέργειαν.

ΚΡΙΤΩΝ

Ἄς ἀφίσωμεν λοιπὸν τὰ γνωστὰ φαινόμενα τοῦ σιδήρου, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ἄτομον τοῦ στοιχείου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖ θὰ ὑπάρχη ἴσως, ἡ ἀκίνητοῦσα ὕλη καὶ ἐκεῖ συγχρόνως θὰ συναντήσωμεν καὶ θὰ ἀντιληφθῶμεν καὶ κάθε ἄλλο φαινόμενον. Ὅπως λοιπὸν ἔτυχε νὰ μάθω, τὸ ἄτομον τοῦ σιδή-

ρου, ὡς λέγει ἡ Φυσική, ἔχει 26 περιφερικὰ ἠλεκτρόνια κινούμενα περὶ τὸν πυρῆνα του, ὅταν δὲ συστέλλεται ἢ διαστέλλεται συμβαίνει τὰ ἠλεκτρόνια μὲ τὸν πυρῆνα νὰ καταλαμβάνουν μικρότερον ἢ μεγαλύτερον χῶρον ἐκείνου ποῦ κατεῖχον πρὸ τοῦ φαινομένου τῆς διαστολῆς καὶ συστολῆς. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς συστολῆν καὶ διαστολῆν, ὅταν βλέπωμεν τὸ ἄτομον τοῦ σιδήρου, βλέπομεν, ὅτι τὰ ἠλεκτρόνια του, κινοῦνται συνεχῶς καὶ ἀδιαλλείπτως καὶ μὲ ἀφαντάστους ταχύτητας περὶ τὸν πυρῆνα, οὔτε μίαν δὲ στιγμὴν δὲ θὰ ἴδωμεν τὸ ἄτομον ἐν ἀκίνησίᾳ. Συνεπῶς πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὸ ἄτομον ἐν ἀκίνησίᾳ, διαλελυμένον εἰς τὰ ἕξ ὧν συνίσταται, διὰ νὰ ζητήσωμεν ἐκεῖ τὴν ἐνέργειαν δημιουργοῦσαν, ἀφοῦ κάθε κίνησις συμβαίνει μόνον διότι ὑπάρχει ὁ χῶρος. Καὶ ὄχι μόνον νὰ ἔχωμεν τὰ ἠλεκτρόνια ἐδῶ καὶ τὸν πυρῆνα ἐκεῖ, ἀλλὰ πρέπει νὰ διαλύσωμεν καὶ τὸν πυρῆνα εἰς τὰ πρωτόνια ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται, τὰ ὁποῖα πάλιν νὰ διαλύσωμεν εἰς τὰ 1810 νομίζω ἠλεκτρόνια ποῦ ἔχει τὸ καθένα, καὶ εἰς τὰ νετρόνια καὶ τὰ ποσιτρόνια καὶ τὰ πυρηνικὰ ἠλεκτρόνια. Νὰ φθάσωμεν δηλαδή, ἀντὶ τοῦ ἀτόμου τοῦ σιδήρου ποῦ ἔμοιαζε μὲ ἓνα ἡλιακὸν σύστημα γεμᾶτο ζωὴν καὶ κινήσιν, νὰ ἔχωμεν μπροστά μας μονάδας ὕλης ἀκινήτου, ἠλεκτρόνια μόνον, ὡς τείνει νὰ παραδεχθῆ ἡ φυσική.

ΠΑΥΛΟΣ

Καὶ αὐτὰ πῶς ἐγιναν; Πῶς τὰ ἐδημιούργησε ὁ χῶρος;

ΚΡΙΤΩΝ

Πρόσεξε τώρα αὐτὰ ποῦ θὰ πῶ, ὅσον ἠμπορεῖς περισσότερον, διότι θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀπαντήσω καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ποῦ σὲ βασανίζει.

ΠΑΥΛΟΣ

Εἶμαι γεμᾶτος προσοχή.

ΚΡΙΤΩΝ

Βλέπεις λοιπὸν ὅτι τὸ ἀκίνητον ἄτομον, μὲ τὰς τόσας ἐκδηλώσεις, τὸ καταντήσαμε ἓνα σωρὸ ἠλεκτρόνια, ἅς ποῦμε, ἀρχικὰς καὶ ἀτμήτους μονάδας ὕλης, σκορπισμένας μπροστά μας νεκρὰς καὶ ἀκινήτους.